

SPRÅKDEPRIVATION

År 2010 lyssnade jag på en föreläsning som lyfte upp ämnet språkdeprivation. Det var första gången jag såg det ordet och ämnet var alldeles nytt för mig. Vad betyder det egentligen? Hur uttrycker det sig? Under åren har begreppet fått en större betydelse för mig. Jag är övertygad om att det fortfarande finns mer att förstå. Faktum är att begreppet språkdeprivation är nytt för många människor i Sverige. Jag ska i denna artikel försöka beskriva begreppet och dess betydelse och innebörd för er läsare. På grund av begränsat utrymme plockar jag bara ut några delar och hoppas kunna ge er en bild av språkdeprivation.

AV ÅSA HENNINGSSON

FOTO/MONTAGE: ULF NILSSON

Jag vill göra er uppmärksam på att denna artikel bygger på mina egna tolkningar av det material jag har fått ta del av, mina diskussioner med personer som arbetar med ämnet språkdeprivation, mina erfarenheter och kunskaper i arbetslivet och mina möten med människor i olika sammanhang från yrkes- och privatliv.

Personnummer

Hur lyder mitt personnummer? Vilket datum föddes jag? Vilket år är jag född? Vilken månad? Vilken dag? När någon frågar om mitt personnummer behöver jag ta fram mitt id-kort för att svara på frågan. Det finns många som behöver hjälp med att komma ihåg detta. Man kanske har en medfödd kognitiv funktionsnedsättning, en förvärvat hjärnskada, minnesförlust på grund av olycka eller sjukdom eller en annan orsak till att man inte kommer ihåg de mest basala sakerna som till exempel sitt eget personnummer.

Men om man inte har någon kognitiv funktionsnedsättning, inte förvärvat någon hjärnskada, inte råkat ut för sjukdom eller olycka eller någonting annat som leder till minnesförlust och ändå inte kan komma ihåg sitt eget personnummer. Vad är det som gör att man inte kommer ihåg sitt eget personnummer?

Vad är deprivation?

Jag har sett på Google att begreppet "deprivation" är sparsamt utbrett. Det tillämpas oftast i forskarsammahang och i engelska artiklar och texter. Enligt det svenskspråkiga Wikipedia betyder ordet på latin "beröva" och menar att deprivation är "ett undandragande eller undanhållande av stimulering som är av väsentlig betydelse för människans utveckling".

Jag har också sett på internet att man använder begreppet kulturdeprivation. Detta kan vi jämföra med grupper som samer, romer och indianer. Man har förnekat, berövat och undanhållit grupperna deras kultur, som innefattar utövande av språk och levnadssätt samt bevarande av tradition.

I mina föreläsningar beskriver jag också deprivation som att det har fattats, saknats eller haft brist på det grundläggande för människans utveckling.

Språk – vad är språk?

Människor kommunicerar med varandra genom språk. Kommunikation är ett sätt för människor att uttrycka tankar och känslor. Genom språket kan jag dela mina tankar och känslor med andra människor. Du och jag förstår varandra och kan meddela varandra genom ett gemensamt språk. Det gemensamma språket är en överenskommelse mellan oss vilket språk vi använder och har mest behållning av, det vill säga på det språk som vi bäst kan uttrycka oss på ett naturligt sätt. Erfarenhet och kunskap om den gemensamma kulturen och traditionen är en viktig del i språket, det gör att man förstår varandra på ett djupare plan.

Språkutveckling – oavsett vilket språk

Språk, enligt FN:s konvention om personer med funktionsnedsättning, omfattar talade språk, tecknade språk, skrivspråk och andra icke verbala eller auditiva språk.

Det är allmänt känt att i en miljö där ett språk används för att informera varandra, utvecklas språket konstant. Då utvecklas även människan och själva miljön. Principen gäller för alla människor oavsett vilket språk i världen det gäller. Om det saknas språkmiljö kan jag inte dela med mig mina tankar och känslor till andra. Människans språkliga utveckling får då inte någon stimulans.

När börjar språk utvecklas? Det är ett arbete som sker konstant i hjärnans olika delar från graviditetens början, genom födseln och fortsätter under hela livet. Hjärnan fylls med aktiviteter och utvecklas genom att registrera erfarenheter genom synen, hörseln, lukten, känseln och smaken. I takt med åldern utvecklas erfarenheterna till kunskaper och även kompetens.

Växande kommunikation

"Ett ljus står på bordet och barnet tycker det är spännande och vill ta tag på ljuset, men den vuxne skyddar (är ansvarstagande) och talar om att det är varmt och att det gör ont, visar med ansiktet hur ont det gör, gör rörelser som visar att det gör ont eller använder språket och säger 'aj aj det bränns'." I det här fallet etableras en kommunikation som utgår från barnets nivå. Informationen upprepas flera gånger varje gång barnet är nyfiket och vill ta tag på ljuset. Senare i åldern har barnet utvecklat en språklig kommunikation

som förstärker bland andra den kognitiva, sociala och känslomässiga utvecklingen. Ju mer kommunikation man har, desto mer registrerar hjärnan kopplingar till erfarenheter och kunskap som blir kompetens, som att man kan bränna sig om man tar tag i ett ljus. Vi fortsätter denna process genom alla utvecklingsstadier. Allt kan man inte förstå på en gång, men genom en fungerande kommunikation och utifrån en vuxens förmåga att utgå från barnets eller ungdomens perspektiv medverkar man till barnets kognitiva, sociala, språkliga och känslomässiga utveckling. Även andra delar som styr olika sinnen och funktioner utvecklas. Utvecklingen sker också under vuxenlivet. Allt detta tack vare att det finns en språkmiljö som individen har full behållning av och kan använda sig av. Jag vill gärna beskriva det som att hjärnan växer och får mat (språk) och frodas (kommunikation) hela tiden. Precis som vi har vatten till att vattna blommor för att de ska hålla sig levande. Då växer nya skott för att bli nya blommor eller blad, och de gamla bladen vissnar och ger plats för nya blad.

Sju vita åren är mer än så - språkdeprivationskador

Det är allmänt känt att inläringen av språk fram till 3 års ålder har den bästa

behållningen. Börjar språkinlärningen vid 4-5 års ålder blir skadorna större. Från 6-7 års ålder är skadorna stora och försämrar förutsättningarna för en bra språkutveckling. Det är också allmänt känt att konsekvenserna är att det blir svårare att lära sig andra språk. Andra kända konsekvenser är att den kognitiva, sociala och känslomässiga utvecklingen inte ligger på samma nivåer hos de flesta människor.

Sanjay Gulati, psykiatriker på Boston university, USA, har genom sitt arbete med samtalsterapi och behandling med döva sett att döva med försenad språkinlärning har större svårigheter att uttrycka sina känslor och tankar och har svårt att svara på enkla frågor om sina egna liv. Andra exempel är att den döva har ansetts ha låg IQ av andra bedömare utan dövkompetens.

Personnummer

Nu kommer jag fram till historien om personnumret som jag beskrev i början av artikeln. Det är ett exempel på en språkdeprivationskada. Det är inte med all säkerhet att du som läser detta har svårt att komma ihåg ditt eget personnummer. Om du har läst ända hit vågar jag nästan lova att du kan ditt personnummer utantill. För de som drabbats är skadorna varierade och breddar sig från lindriga till allvarliga konsekvenser. Det visar sig på olika sätt, som att ha problem med memorering och språkinlärning, ha brist på impuls kontroll, ha svårt att se samband mellan orsak och verkan, ha svårt att sätta sig in i andras situationer eller kunna se utifrån andras perspektiv. Det är många som har svårt att memorera sitt eget personnummer. Skadorna medför ofta konsekvenser hela livet – några exempel är verbala och kognitiva brister, vilket påverkar det sociala umgängeslivet, hindrar kunskapsutvecklingen, försvårar yrkeslivet och ger en lägre löneutveckling som också leder till sämre pension.

Varför är det så? Här har döva barn i tidig ålder inte fått använda ett fungerande språk eller kommunikation. De har fått omges med människor och miljö UTAN teckenspråk. De vuxna har inte kunnat möta individens behov av olika språk- och åldersnivåer. Processen i utvecklingsstadierna har blivit störda på grund av bristfälligt språk eller kommunikation som aldrig fungerat. Individens språkliga, känslomässiga, sociala och kognitiva utveckling har inte blivit tillgodosedda. Konsekvensen blir att hjärnan har underutvecklats och understimulerats. Om vi tar upp exemplet med barnet och ljuset, så har barnet utan språk och kommunikation registrerat erfarenheten enbart utifrån det visuella och sin känsel. Vår upplevelse av tid och rum är omedelbar, och därför upplever hjärnan språkdeprivationen som någonting normalt eftersom den inte vet någonting annat. Hjärnan vet inte i förväg hur en hjärna ska utvecklas på ett optimalt sätt. Den utvecklas utifrån människans egna erfarenheter, kunskaper och kompetens. Jag vill säga att här har man berövat hjärnan den naturliga näring den behövt, det vill säga teckenspråket från första början!

Med samhällets godkännande har man skapat skador som inte har funnits från början. Det är inte acceptabelt att det sker under vår tid. Därför ska man satsa på teckenspråket från första början, med alla medel så att individen får växa och frodas på alla sätt: språkligt, intellektuellt, socialt, yrkesmässigt och allt det som livet innebär.

Döva med språkdeprivations-skador skall kompenseras med bl.a. insatser för kunskap och verktyg för att fungera optimalt i sitt vardagsliv. Kunskap om språkdeprivations-skador måste ökas och spridas för att motverka felaktiga bedömningar och beslut om insatser eller åtgärder från samhällets sida.

TERMER

Stockholms Dövas Förening vill erbjuda er verktyg att använda i ert liv då samhället ofta uppvisar okunskap och gärna, medvetet eller omedvetet, utför audism mot döva. Hur förebygger vi okunskap i samhället? Svaret är att vi själva måste vara säkrare i vår egen historia, våra rättigheter och kunna lyfta fram att vi inte är mindre värda än andra på grund av dövhet. Vi är en social och kulturell minoritet, vilket samhället ska respektera.

För att ge samhället kunskap behöver vi ha rätt verktyg. Termer som vi kan använda i våra dialoger med dem som saknar kunskap eller de som tar beslut i frågor som berör våra liv.

Teckentydaren vill därför lyfta fram en term per nummer under året 2016. Ni kan läsa huvudartiklarna både på teckenspråk och svenska.

Artiklarna ska ge er grundkunskaper i vad termen betyder och på vilka sätt de kan användas.

Vi tipsar även om att anmäla er till Dövstudier som Västanviks folkhögskola ordnar för att få djupare kunskaper om de termer som presenteras i Teckentydaren.